(1898 og 1901):

»En udvidelse af territorialgrænsen til 10 geografiske mil (40 fjórðingar) fra landet, angående hvilken der tidligere er forhandlet i lagtinget, og hvorom tinget i sin tid har haft lejlighed til hos justitsministeriet at andrage, har konventionen [sáttmálin frá 1901] uheldigvis ikke fastlået.«

Tað er sum landkenningin skyggir igjøgnum enn sum áður.

Tað hevur serliga verið nakað ymiskt, hvussu fiskimark var út og inn í gamlari tíð; serliga fyri sunnan var tað yvirhøvur úr flóðarmálanum (samsvarandi rómararættinum) fyri norðan og seinni yvirhøvur úr háfjørumálanum (samsvarandi norrønan fyrndarrætt) og tá kom eisini spurningurin upp at draga linjur eftir landoddum, oyggjum, hólmum og skerjum.

Eldri sáttmálar høvdu onkra regluna, hvussu fiskimark vóru at meta út og inn. Tá galt mest innvikini, oyggjar nær landi o.tl. Vóru eitt nú innvikini víðari enn 2 ferðir víddina á fiskimarkinum, fylgdi tað landinum – eftir norðsjóvarsáttmálanum 1882 tó 10 fjórðingar.

Tað var tó ikki fyrrenn í 1951, at fastar reglur vórðu ásettar í altjóða dómstólinum í Haag, men tær vóru tá bert galdandi fyri fiskiskap undir Norðurnoreg.

Boðskapur Trumans

Fyrr løgdu kongar og staðir undir seg havleiðir ella høv, tí teirra menn vóru fyrstir og bestir – t.d. Italia, Spania og Portugál á nýfunnu havleiðunum á døgum Columbusar, da Gamas, Magellans o.a.

Tá var talan um sigling og handil. Seinni tá ið havið í grundini var frítt, ráddi um fiskiskap og hvalaveiðu, og ymisk mark fóru at verða sett fyri nærleika móti landi. Tá var tað sjógvurin, tað, sum livdi í honum ella rak á honum, men vend kom í gongdina sum hon hevði verið í øldir tá ið Truman forseti í sínum boðskapi 28. september 1945 gjørdi londum sum Kanada, Bretlandi, Sovjet-Ruslandi og Mexico greitt, at USA kannaði sær einarættin til landgrunnin, bæði undir og á. Ikki bert tað, sum livdi á honum, men eisini tey virði, sum kundu fáast upp úr havbotninum, uttan at tilskila mark úteftir, men tó ikki út um 200 m dýpi. Tá fór tað eisini at galda botnin.

Ongin tykist hava mótmælt. Mexico tók eisini rættiliga skjótt eftir og síðan so hvørt londini í Suðuramerika og settu tá eisini sum tey fyrstu 200 fjórðinga fiskimark. Reglur vóru tá ongar í fólkarættinum, og tí var millumtjóðafelagsskapurin ST rætta forum at taka málið upp til viðgerðar.

Fundir vórðu nógvir hildnir, eitt nú í Genéve, og trýstið fór tá at vera hart frá ymsum londum eftir eini avgerð, eitt nú úr Íslandi. Ein lógarnevnd (The International Lawcommission) legði fram frágreiðing og uppskot til reglur um fólkarætt, m.a. í spurninginum um fiskimark, vídd, grundlinjur o.a. og haraftrat tilskilaði undantøk.

Lond fóru so líðandi at siga upp millumlanda sáttmálan um fiskimark og flyta út, eitt nú Ísland, sum segði upp sáttmálan frá 1901 í eini samtykt frá 1949. Setti so fiskimarkið út so hvørt: 6, 12, 50 og so endaliga á 200 fjórðingar sum tað fyrsta landið fyri norðan.

Tríggir ST-havrættarfundir høvdu verið, men tá einki spurdist burturúr, fóru lond sjálvi at leggja undir seg sjógv. Føroyingar fluttu út fiskimarkið á 12 fjórðingar á grækarismessu 1964.

Uttan hjallin á sjónum vóru Føroyar ikki bygdar

Útróðurin í Føroyum er óivað eins gamal og búsetingin. Slóðin eftir hesum vinnuhátti er miðanøvnini – tey mongu staðanøvnini á havinum uttan um oyggjarnar. Tað er ein elligamal hugsunarháttur hjá føroyingum, at miðini hoyra landinum til.

Dánjal Nolsøe nevnir eina gamla søgn: Aftan á svartadeyða var fiskaloysi. Tá funnu fáminingar Hákunarhav – ytsta havmið út vestur úr Suðuroynni. Teir høvdu ríkið í tríggjar dagar. »Kastið niður,« segði Hákun heiman Kirkju við bátsfelagar sínar, ið høvdu lagt frá sær, »nú er matur undir.«

– Spurningurin er so, um fólkarættur heimilar londum, ið bert ella eina mest liva av fiskiskapi, ein serligan rætt til fiskimiðini við strendur teirra. Sum vera man hevur megingongdin í fólkarættinum verið lítið ávirkað av viðurskiftunum hjá hesum londum. Hartil hava tey verið ov fjarskotin og smá. Í Geneve hevur spurningurin verið umrøddur. Har var á fyrsta sinni gjørt altjóðasamfelagnum greitt, at slík føri eru til, har hitt umliggjandi havið frá gamlari tíð hevur havt sama týdning sum hitt fasta landið hjá øðrum tjóðum. Í ST-samtykt í Genéve 26. apríl 1958 viðurkendi ráðstevnan sum eina grundreglu, at sertiltøk eiga at verða gjørd m.a. í førum, har tjóðir í framúrskarandi máta líta á heimafiskiskap fyri lívsuppihaldi ella búskaparligum/fíggjarligum framburði – »are overwhelmingly dependent upon coastal fisheries for their livelihood or economic development«, sigur Dánjal Nolsøe.

Tá 12 fjórðinga fiskimark Føroya skuldi ásetast í sekstiárunum, var fólkarættarligi spurningurin havdur á lofti. Málið var nógv kannað av altjóðaløgfrøðingum. Nøkur lond, serliga USA og Stóra Bretland, høvdu ta støðu, at markið átti at dragast uttan um hvørja oyggj sær. Altjóða hevur spurningurin ongantíð verið settur undir atkvøðu. Trupulleikin hevur verið, at oyggjabólkar eru so ymiskir í útsjónd. Í nøkrum liggja oyggjar nær saman, bæði úti í umhvarvinum av bólkinum og innanfyri.

Føroyar eru ein av teimum tættu oyggjabólkunum. Tá fólkarætturin í nøkrum føri skuldi loyva at draga grundlinjur uttan um frítt liggjandi oyggjabólkar, uppfyltu Føroyar minstukrøvini.

– Tað er eyðsæð, at oyggjarnar geografiskt eru ein samanhangandi heild. Tær ganga allar í ein útnyrðing-landsynning og liggja so nær saman, at sjálvt við einum 3 míla marki uttan um hvørja oyggj fyri seg, verður markið ein felags linja, ið sneiðir seg uttan um allan bólkin. Øll sund og allir firðir oyggjanna millum hava støðu sum innari farvøtn ella í prinsippinum somu støðu sum teir firðir, ið skera seg inn í tær einstøku oyggjarnar, sigur Dánjal Nolsøe.

Reglan um beinar grundlinjur fram við strondini ásetir, at linjurnar ikki í nakað munandi mát víkja frá heildarlinjuni á strondini, og at sjógvurin innanfyri grundlinjurnar má vera nóg nær knýttur til landið til at hava støðu sum innari farvatn. Henda reglan hevur beinleiðis týdning fyri skergarðar sum t.d. hin norska. Eftir eini samsvarsavleiðing heimilar reglan eini skipan av beinum grundlinjum uttan um ein tættan, vágskornan oyggjabólk sum Føroyar við millumliggjandi innari farvøtnum.

Longsta linjan, ið gongur frá Bispinum suður á Flesjarnar, er uml. 60 sjómíl. Dánjal Nolsøe vísir á, at ein meginstuðulin fyri teirri longu linjuni var at finna í grein 4, deild 4, í Genévesáttmálanum frá 1958 um fiskiskap og friðing av teimum livandi ríkdómskeldunum í hinum opna havinum. Tann ásetingin segði, at har ið beinar linjur kundu nýtast, kundi fyri serstakar av hesum linjum dentur verða lagdur á fíggjarlig áhugamál, ið eru eyðkend fyri viðkomandi leið tá ið styrkin og týdningurin í hesum áhuga eru greidliga prógvað við nýtslu í langa tíð.

– Hesar treytir luku Føroyar. Uttan miðini – hjallin á sjónum – vóru tær neyvan bygdar, sigur Dánjal Nolsøe.

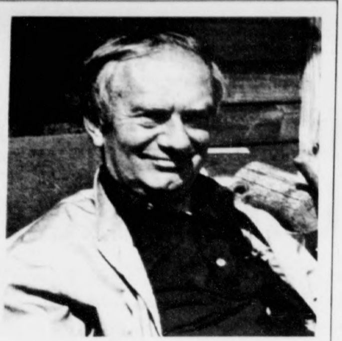

Dánjal Nolsøe (føddur 1916) er ættaður úr Vági. Studentur 1933 frá Birkerød, løgfrøðiligt embætisprógv frá Keypmannahavnar lærda háskúla 1942. Eftir løgfrøðiprógvið hevði hann starv í Direktoratet for Vareforsyning, síðan í løgmálaráðnum. Málið var dómaraembæti. Í 1943 varð hann settur dómari í Vestara Landsrætti í Viborg, síðan dómari í Keypmannahavnar býarrætti. Frá 1964 til hann legði frá sær í 1986 hevur hann verið landsrættardómari við Eystara Landsrætt. Sum føroyingur og úrmælingur í løgfrøðini var hann sjálvskrivað umboð á havrættarstevnunum hjá ST. Hann hevur tikið lut í øllum teimum trimum havrættarstevnunum, í Genéve og New York, sum ST hevur fyrireikað (í 1958, 1960 og seinast árini 1972-82), alla tíðina umboðandi Føroyar. Har hevur hann útint dygdararbeiði. Og hann er limur í teirri felags føroysku-donsku nevndini, sum nú tingast við bretar um markið millum Føroyar og Bretland. Í mong ár var Dánjal formaður í Føroyingafelag í Keypmannahavn. Um sumrarnar hevur hann vitjað føðioyggjarnar. Sum ítriv fæst hann við at mála. Miklan áhuga fyri bókmentum hevur hann eisini, serliga enskum, fyrst og fremst Shakespeare.

Og maður sat hann á miðhavsleiðum,
tá sást hann hyggjandi eygnahugur,
og herkti við, fekk hann fisk á borðið,
tá brá sær eygu mót oyum fjarum

at finna merki í fjallamóðum,
sum miðið govmdu at fjarum ættum.
So bar tað til, at eitt lív í báti
varð botnuleit eftir fiskaslóðum
til tess hvør farm, har fiskur svimur,
við vaum festist at Føroyalandi.
Og Føroyar vuksu til vídd og mátti
við verk og vísindi miðamannsins –

yrkir skaldið Sigurð Joensen um føroyska miðamannin – tað var føroyski útróðrarmaðurin – hann, ið troytti havmiðini – ið tryggjaði okkum søguligu rættindini og harvið tilverugrundarlagið, tá metast skuldi um fólkarættarligu kriterini og støða takast á ST-fundinum í Genéve.

Fiskimarkið verður flutt út á 200 fjórðingar

Við kongligari fyriskipan frá 24. apríl 1963 um »ændring i anordning om fiskeripolitiet i havet omkring Færøerne« varð fiskimarkið undir Føroyum 12. mars 1964 sett til 12 fjórðingar, roknað frá beinum og teimum longstu grundlinjunum. Málið hevði frammanundan verið viðgjørt á tingi í løgtingssetuni 1960.

Síðan varð fiskimarkið viðgjørt í løgtinginum í fleiri tingsetum: 1964, 1969, 1970, 1971, 1972 og 1973. Frá hesum viðgerðum var bert ein samtykt, frá 1969-tingsetuni, har samtykt var at heita á landsstýrið um at taka upp samráðingar við danska ríkisstýrið um at fáa friðað føroyska landgrunnin móti fremmandari fiskiveiði og annars allari trolveiðu.

Tann 2. august 1976 legði táverandi løgmaður Atli P. Dam uppskot fyri tingið um at flyta fiskimarkið út á 200 fjórðingar. Eftir 1. viðgerð 4. august varð málið beint í marknaðarnevndina. Málið varð samtykt við 2. viðgerð 11. august 1976 við 23-0 atkvøðum.

Sambært uppskotinum til samtyktar skuldi landsstýrið samráðast við ríkisstýrið um at fremja útflytingina í seinasta lagi 1. januar 1977 og eisini samráðast við ríkisstýrið um at siga upp sáttmálan við ymisk lond frá 18. desember 1973 viðvíkjandi fiskiveiði undir Føroyum.

Teir tríggir ST-havrættarfundirnir, ið tá høvdu verið, vóru sum nevnt ikki komnir til nakað endaligt úrslit fiskimarkinum viðvíkjandi. Óttin um, at tann 4. fundurin, sum skuldi vera í august/september 1976, ikki skuldi koma fram til eitt úrslit viðvíkjandi útflytan av fiskimarkinum, óttin fyri ovurfisking í heimasjógvi og tað, at summi lond sjálvi høvdu flutt ella fóru at flyta fiskimarkið út, hevði við sær, at Íslandi flutti út, Kanada hevði avgjørt at flyta út, tað sama høvdu USA og Noreg.

Hesar útflytingar komu at ávirka føroyskan fiskiskap á fjarleiðum og miðleiðum tann vegin, at fiskiskapur okkara kom at verða nógv skerdur. Og orsakað av útflytingunum var vandi fyri, at trýstið frá fremmandum fiskiførum á fiskastovnarnar undir Føroyum fór at økjast.

At verja fiskastovnarnar, at endurbøta fiskivinnuni tap, henni var fyri á øðrum fiskileiðum, fyri at tryggja fiskivinnuni veiðirætt í egnum heimasjógvi og fyri at standa sterkari í fiskimarkssamráðingum við onnur lond, helt landsstýrið stundina vera komna hjá føroyingum at flyta út fiskimarkið á 200 fjórðingar.

Har fjarstøðan til annað nærindisliggjandi land er minni enn 400 fjórðingar, skal markið setast eftir eini miðlinju, um ikki onnur serstøk avtala fyriliggur.

Fyri vestan er hetta land Ísland, fyri eystan Noreg og fyri sunnan Bretland. Millum Ísland og Føroyar er eingin serstøk avtala enn gjørd, men londini viðurkenna miðlinjuprinsippið. Føroyar og Noreg samdust um at nýta miðlinjuna sum mark í juni 1979. Tað eydnaðist at fáa semju eftir bert tveimum fundum.

Edmund Joensen, løgmaður:

– Ræðist ikki Haag

– Føroyingar hava so haldgóðar grundir fyri sínum sjónarmiðum í miðlinjuspurninginum, at spyrst einki úrslit burtur úr embætismannatingingunum, eigur politiski myndugleikin ikki at óttast fyri at lata altjóða dómstólin í Haag avgera málið

PÓL Á KLETTI

Anthony Layden, embætismaður í bretska uttanríkisráðnum: – Føroyingar tapa at fara til Haag! Bretar hava slept sínum upprunaliga kravi, og føroyingar hava slept kravinum um miðlinju. Nú er ein endalig semja ikki langt burtur

Mynd: Sosialurin

Edmund Joensen, løgmaður: – Vit ætla at geva hesum samráðingunum ein kjans. Men vit sleppa ikki miðlinjuprinsippinum, og um so er at einki nøktandi úrslit spyrst, ræðast vit ikki dómstólin í Haag

Í samrøðu við Sosialin mikudagin 25. oktober sigur Anthony Layden, embætismaður í bretska uttanríkisráðnum og fyrrverandi limur í bretsku nevndini, sum samráðst við føroyingar um markið millum Bretland og Føroyar, at føroyingar tapa at fara við málinum til Haag.

– Vit hava slept okkara upprunaliga kravi, og tit hava slept kravinum um miðlinju. Nú er ein endalig semja ikki langt burtur. Føroyingar vinna einki við at fara til Haag. Og tit fáa undir øllum umstøðum eitt stórt øki. Finna til bara eina keldu, kunnu tit gerast eitt Kuwait í Norðuratlantshavi, sigur Layden í samrøðuni við Sosialin.

Edmund Joensen, løgmaður, vísir avgjørdur aftur, at føroyingar hava slept miðlinjuprinsippinum í marknasamráðingunum. »Tað fer **ongantíð** at koma uppá tal. Vit koma framvegis at halda rímmarfast um miðlinjuprinsippið. Og spyrst eingin nøktandi loysn burtur úr verandi embætismannatingingum, eru vit ikki bangnir fyri at kæra málið inn fyri altjóða dómstólin í Haag at avgera,« sigur hann.

Hann sigur, at føroyingar við atliti til altjóða havrætt hava góðar grundir at halda fast um miðlinjuprinsippið, men vísir hinvegin á, at landsstýrið fegin vil hava eina samráðingarloysn heldur enn altjóða dóm, tí málsviðgerðin í Haag er sera drúgv, og meðan rætturin viðgerð málið kunnu bretar og føroyingar ongar avtalur gera.

– Semjast partarnir hinvegin, kann ein fáa úrslit, ið beinanvegin kunnu nýtast á skilagóðan hátt, sigur løgmaður.

Bretar krevja markið flutt so langt inn á føroyska landgrunnin, at Uffe Ellemann Jensen, fyrrv. uttanríkisráðharri, speiliga tók til, at fáa teir ynski síni eftirlíkað, kunnu føroyingar av Akrabyrgi spýta í bretskan sjógv.

Uppá fyrispurning, nær »dead-line« er, svarar løgmaður, at landsstýrið metir, at ein eigur at nýta ta tíð, tað tekur at røkka eini semju.

– Hetta hildu fyrrv. bretski uttanríkisráðharrin Douglas Hurd og eg gagna málinum best, tá vit hittust í Keypmannahavn í januar. Landsstýrið følir seg ikki at arbeiða undir trýsti. Vit hava sum er einki virksemi í gongd á leiðunum fyri sunnan og ætla tí at geva hesum samráðingunum ein kjans. Men harvið er ikki sagt, at vit ikki leingjast eftir einum úrsliti, sigur løgmaður.

Árni Olafsson, formaður í føroysku/donsku samráðingarnevndini:

– Matematiskt eru óendaliga nógvar útgávur av miðlinjuni

– Men vit hava ikki í marknasamráðingunum givið bretum nakra tilsøgn um at sleppa okkara miðlinjuprinsippi

PÓL Á KLETTI

Í juni 1979 sættaðust Noreg og Føroyar um miðlinjuna. Framvegis er eingin endalig semja gjørd millum Føroyar og Ísland, men bæði londini halda í hvør sínum lagi fast um eina miðlinju, sum umskarast. Enn hevur trupulleikin ikki verið so stórur, at partarnir hava hildið tað vera neyðugt at kalla til tingingar um eitt endaligt mark.

Einir 20 fundir hava verið millum Føroyar-Danmark og Bretland um markið. Bara tveir fundir vóru millum Føroyar-Danmark og Noreg í 1978/79 um markið. Samráðingarnar millum Írland og Bretland um markið vóru rættiliga drúgvar. Í tali nærkast okkara teimum.

Sambært boðskrivi til donsku ríkisstjórnina í desember 1976 skjýtur bretska stjórnin upp, at fiskimarkið verður sett samsvarandi miðlinjuprinsippinum. Í svari sínum sigur danska stjórnina seg góðtaka tað. Síðan hava báðir partar í hvør sínum lagi kunngjørt síni sjónarmið um hvussu teir halda, at miðlinjan skal setast.

– Tá kemur undan kavi, at miðlinjurnar, hvør parturin skjýtur upp, umskarast. Partarnir hava so aftur havt boðskrivaskifti í 1977/78, har teir gera hvørjum øðrum greitt á hvørjum øki, teir ikki kunnu semjast um hvussu linjan skal setast. Okkara sjónarmið er so, at tað í prinsippinum er avgjørt, at markið skal vera miðlinjan, og at tað í øðrum lagi er staðfest, hvar vit eru ósamdir og harvið eisini óbeinleiðis hvar vit eru samdir – nevniliga á øllum teimum økjum, linjurnar ikki umskarast, sigur Árni Olafsson, formaður í donsku/føroysku samráðingarnevndini.

Bretar hava lyndi til at fáa samráðingarnar at snúgva seg bara um landgrunsmark, ikki um fiskimark. Árni Olafsson sigur, at danska-føroyska samráðingarnevndin undir samráðingunum við bretar hevur víst á, at fiskiskapurin hevur so stóran týdning fyri Føroyar, at ein ikki kann síggja burtur frá fiskimarkinum – í øllum førum í tann mun, eitt landgrunsmark kann ávirka fiskirættindini.

– Tað heilt vanliga er, at landgrunsmark og fiskimark fylgjast?

– Í øllum førum har, dómstólurin hevur havt eitt orð at siga. Seinast hann hevði høvi at taka støðu var í Grønland-Jan Mayen-málinum. Danmark metti, at ein linja kundi brúkast til alt meðan Noreg vísti á, at talan var um tvær ymiskar linjur, eina fyri landgrunnin og eina fyri fiskimarkið. Juridiskt er stórur munur á hesum báðum fyribrigdunum. Dómstólurin gav norðmonnum viðhald, at tvær linjur skuldu vera, ið skuldu fylgjast. Dómstólurin setti so eina linju, ið varð flutt. Lagt varð út við eini miðlinju millum Grønland og Jan Mayen. Tann linjan varð flutt eystureftir. Syðsti triðingurin av henni, har

Mynd: Dánjal Jens Kristian

Árni Olafsson: – Tað er ikki rætt at seta eina dead-line bara fyri dead-line skuld – við teirri risiko, at ein so knappliga uppdagar, at ein kortini ikki gav sær nóg góðar stundir til at finna loysnina. Men sjálvur dugi eg ikki at síggja annað enn, at tað verður beint fyri nýggjár ella beint aftaná, at greiði fæst á, um egg ella ungi spyrst burtur úr verandi tingingum

Eftir er so Bretland. Fleiri fundir hava verið millum Bretland øðrummegin og Føroyar/Danmark hinumegin um henda spurning. Tingingarnar eru enn ikki lidnar. Og hvørt henda træta endar í sátt partanna millum ella endar fyri altjóða dómstólinum í Haag, verður helst avgjørt um nýggjársleitið.

Meðan tað áður bert varð talan um fiskatilfeingi í tí havøki, fiskimarkið fevndi um, er nú talan um ráevni í undirgrundini. Og oljan er dýr!

Heimildir:

Poul Petersen: Nú leggja teir undir seg sjógvin. Útvarpsfyrilestur 1977
Sigurð Joensen: Miðamaðurin. Eg stoyti heitt I
Jógvan Dánjalsson: Trolaratátturin. Yrkingar
Dánjal Nolsøe: Fiskimarkið. Fróðskaparrit 1964
Gongu Rólvs kvæði. Gyltabók
Berlingske Tidende, 12. februar 1986
Jyllands Posten, 12. februar 1986
Løgtingstíðindi 1898, 1964, 1969, 1971, 1972, 1973, 1976 og 1977
Samrøða við Árna Olafsson
Upplýsingar frá Dánjal Nolsøe